

Яна СТАДІЛЬНА

# Переломний рік в історії «Білого слона»

Триває масштабний проект відновлення астрономічної обсерваторії на горі Піп-Іван (2028 м). Це найамбітніша частина українсько-польського співробітництва в гуманітарній сфері, що здійснюється спільними зусиллями двох національних університетів – Варшавського та Прикарпатського. Унікальну споруду було урочисто відкрито 1938 року, однак, на жаль, працювала вона недовго, зазнала значних пошкоджень під час Другої світової війни та в повоєнний період. Нині маємо надію, що у 2018-му вона нарешті отримає своє друге життя. Адже під час традиційного українсько-польського семінару експертів з відбудови цього колосального об'єкта уповноважений ректора Варшавського університету, директор Студій Східної Європи Ян Маліцький наголосив, що наступні три роки є визначальними у долі «Білого слона». Саме так поляки називають обсерваторію, яка взимку перетворюється на казковий білий палац, що заворожує своєю величчю й у хорошу погоду здалеку схожий на чудернацьку фігуру африканського велетня.

Наприкінці лютого в Яремчі зустрілися українські та польські експерти, які підбили підсумки торішніх робіт й окреслили плани на 2016-й. Зокрема, зосередити зусилля на реставрації стін, щоби запобігти випаданню каміння; завершити облаштування поста Чорногірського рятувального загону ДСНС для проведення цілодобового чергування; відновити плоский дах над приміщенням колишньої метеостанції; підготувати окреме приміщення притулку для туристів на час закриття головного корпусу обсерваторії у зв'язку з проведенням реставраційних робіт. Окремо обговорили питання про підготовку фахівців для наукової роботи у відновленій обсерваторії.

А делегация сеймику Малопольського воєводства з Кракова передала в дар Прикарпатському університету для подальшого використання в обсерваторії професійний генератор потужністю 7 кВт. «Це дасть змогу в постійному режимі втримувати освітлення у приміщеннях, а також роботу окремих приладів. Нині ми працюємо над тим, щоб окреслити енергетичну потужність обсерваторії. Найближчим часом науковці, які в ній проводять свої дослідження, поінформують про енергетичні потреби технічного оснащення майбутніх лабораторій. Зокрема, співробітник Головної обсерваторії НАН України Ярослав Романюк уже повідомив про можливості, які нині можуть бути реалізовані. Йшлося про астрономічні та метеорологічні прилади», – пояснив в інтерв'ю журналу «Віче» ректор Прикарпатського університету ім. В. Стефаніка Ігор Цепенда.

Нагадаю, що «Віче» вже писав про збудовану поляками високогірну кам'яну фортецю, яка не має аналогів в Україні. Стіни будівлі такі міцні, що витримали більш як 70 років без догляду та ремонту. Утім, щось зруйнував час, щось – люди. Надія на її нове життя з'явилася в жовтні 1996 року в тій-таки Яремчі, де тоді відбулася науково-практична нарада «Метеорологічно-астрономічна обсерваторія на горі Піп-Іван». У ній узяли участь представники різних установ України і Польщі. Протягом наступних декількох років за участю провідних науковців двох країн, представників органів місцевої влади та проектно-будівельних організацій відбулися науково-практичні семінари-наради з питань вироблення концепції відновлення та діяльності обсерваторії, створено навіть наукову раду. Однак тільки тоді, коли процес відновлення очолили Прикарпатський і Варшавський університети, справа зрушила з місця.



4 вересня 2012 року на вершину гори підняли перший будівельний вантаж і бригади робітників. Улітку 2013-го на горі Піп-Іван начальник Управління ДСНС у Івано-Франківській області, полковник служби цивільного захисту Володимир Чернецький і ректор Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка Ігор Цепенда урочисто підписали договір про співпрацю, в рамках якого в процесі відновлення обсерваторії вирішили облаштувати високогірний рятувальний піст. Тож іще з 2012-го говорили про визначальні три роки. Але хто міг передбачити події, які тривають у нашій країні останніми роками?! Зрозуміло, що саме об'єктивні обставини гальмують і фінансування, і роботи з відновлення обсерваторії.

Однак навіть наприкінці вкрай важкого для України 2014 року в одному з приміщень будівлі замінили дах, зробили настил підлоги, встановили міцні двері, металопластикові вікна, систему обігріву. Тож на сьогодні у, будьмо відверті, складній ситуації виконано досить великий обсяг робіт. Зокрема, створено прийнятні умови для проживання рятувальників: облаштоване окреме приміщення, освітлення забезпечують генератор, акумулятор та світлодіодні лампи, тепло – опалювальний котел, неподалік знайдено та впорядковано джерело, яке довгий час було занедбаним. І, що найважливіше для проведення оперативних пошуково-рятувальних робіт і надання швидкої допомоги туристам, які заблукали, вирішено питання зв'язку. Від мобільного до Wi-Fi.

Щодо будівельних робіт, то минулого року частково відреставровано огорожу «Білого слона»: розчищено та розкопано котлован під огорожу, залито три кубометри бутобетонного фундаменту, зібрано 25 кубометрів каміння, виготовлено металеву огорожу, ворота й хвіртки, розчищено господарський двір. Крім того, закрито віконні та дверні прорізи (15 шт.), повністю ізольовано аварійну частину будівлі, герметизовано димовий комин, облаштовано складське приміщення та два окремі приміщення для туристів тощо.

В Яремчі на експертній нараді про підсумки зимового чергування на горі Піп-Іван доповів начальник групи організації реагування на надзвичайні ситуації аварійно-рятувального загону спеціального призначення Управління ДСНС в області Тарас Бринда. Саме під його головуванням та за безпосередньою участю еменесники перші почали в тестовому режимі визначати параметри для професійної роботи людей у стінах обсерваторії: починаючи з серпня минулого року рятувальники перебувають на горі. Влітку вахти – місяць і більше, а взимку – по п'ять днів.

Підсумовуючи піврічний досвід, Тарас Бринда каже, що тижневе перебування на цьому високогірному посту групи з чотирьох рятувальників є оптимальним.

Постійна присутність рятувальників на такій висоті цілковито виправдана, бо Чорногірський хребет, виявляється, є дуже людним місцем, через нього пролягають улюблені маршрути багатьох туристів не тільки з України, а й з-за кордону. Влітку цими маршрутами проходить до декількох сотень щодоби. Взимку туристів менше, але навіть за екстремальних мінусових температур, вітру, хмарності, коли на відстані 5 метрів уже нічого не видно, мандрівників теж можна зустріти на горі практично щодня.



Вже врятовано не одну групу, не одного туриста. На жаль, деякі в горах поведуться, наче вандали. І завадити агресивним туристам руйнувати довкілля можуть лише рятувальники. Роз'яснюють, застерігають, акцентують на тому, що будівля основного корпусу обсерваторії зачине-на, має статус будівельного майданчика. Проникати всередину таких приміщень заборонено! Однак для тих, хто не розраховував власні сили або просто потребує короткого перепочинку, працює невеличкий притулок, де можуть перебути негоду або переночувати декілька осіб.

Вхід у цей притулок окремий. Безпосередньо ззовні. При цьому слід враховувати, що взимку, аби потрапити в приміщення притулку, потрібно обов'язково мати при собі лавинну або снігову лопату, бо вхід зазвичай замітає снігом. Проте всі повідомлення та роз'яснення пролітають повз вуха горе-туристів. І вони продовжують незаконно проникати в будівлю обсерваторії. Переважно шляхом вибиття вікон. У самих приміщеннях сміять, знищують усе, що може бути використано для розведення вогнища, зокрема перекриття... І це при тому, що у спеціально облаштованому притулку для них завезли дрова...

Окрім того, дехто з місцевих жителів обурилися, що університет закрав для них «громадський туалет» на висоті 2028 м. Ще б пак! Адже дуже скоро замість руйни-бомжатника, де можна було насолоджуватися життям, розпиваючи міцні напої, бігаючи мідним дахом і

пишучи всюди «тут були Ося і Кіса», з'являться сучасні дослідні метеорологічні та астрономічні лабораторії. Однак гостре занепокоєння всіх охочих, щоб в обсерваторії ніколи не змогли спостерігати за зірками, свідчить лише про те, що відбудова врешті впевнено крокує до свого логічного завершення.

Тож під час семінару окремо обговорювалося питання, як довести до відома таких «любителів гір», що кожен, хто зважився проникнути всередину обсерваторії, тим самим порушив закон, вдерся в приміщення державної установи. Тому й пропоновано побудувати окремий тимчасовий притулок для туристів поруч із «Білим слоном».

Про плани на нинішній рік учасникам зустрічі в Яремчі розповів архітектор проекту Володимир Ідак. Зокрема, це будівельно-монтажні роботи в чотириповерховій частині об'єкта. А саме: відновлення частини парапету, встановлення дощозливної горловини та вертикального дощового стояка з під'єднанням до водовідвідного колектора, гідроізоляція верхньої метеорологічної тераси, монтаж дерев'яного перекриття по балках, залізобетонне перекриття цокольного поверху, виготовлення й монтаж дверних блоків тощо. Крім того, планують зробити вибіркову реставрацію кам'яної кладки, побудувати надвірну вбиральню, забезпечити блискавкозахист обсерваторії.

«Учасники семінару дійшли висновку, що 2016 рік стане переломним щодо оцінки фінансових ресурсів і надходжень коштів для відбудови об'єкта, а також визначили головні напрями підготовки наукових фахівців на базі Варшавського університету та інститутів Польської академії наук для роботи в обсерваторії. Це біологія, метеорологія, лісознавство, які будуть ключовими в дослідженнях. Також триває підготовка до підписання угоди з Астрономічним товариством Польщі й астрономічною обсерваторією Варшавського університету для підготовки фахівців і визначення пріоритетних напрямів досліджень. Удалося проаналізувати загальну картину завершення консервації будівлі, щоб перейти до подальших ремонтних робіт. Окреслено завдання з вивезення сміття (близько 5–7 кубометрів накопиченої «життєдіяльності» туристів). Заплановано побудувати тимчасовий дерев'яний стаціонар для туристів, адже ми повністю закриваємо обсерваторію для відвідування у зв'язку з проведенням будівельно-відновлювальних робіт», – підсумував на прохання «Віча» результати експертної зустрічі в Яремчі Ігор Цепенда.

Під час засідання було також презентовано оновлений проект Міжнародного центру зустрічей студентської молоді України та Польщі в селі Микуличин. Але про цей проект хотілося б розповісти окремо (читайте на стор. 69).

Фото автора.

## Ті, хто запалює зірки

Міжнародний день планетаріїв відзначається щорічно в багатьох країнах світу. Дата цього свята, як, утім, і більшості свят, пов'язаних з астрономією, є рухомою. Відзначається воно в неділю, найближчу до дня весняного рівнодення. Найчастіше (і цей рік не виняток) випадає на 20 березня.

День планетаріїв має європейське «коріння». Вперше його відзначили в Італії 1990 року за ініціативою Асоціації італійських планетаріїв. Але, як відомо, першість зі створення апарата, подібного до сучасного планетарію, належить німецьким ученим: 1925-го в Єні на заводі Цейса розробили й побудували перший універсальний проекційний модуль «Планетарій». Міжнародного статусу свято набуло 1994 року, коли його підтримали французькі «храми астрономії». А вже за рік до них приєдналися ще шість країн Європи, у тому числі й Україна.

Мета проведення Дня планетаріїв – ознайомлення громадськості з діяльністю цих установ і пропаганда астрономічних знань. А місяцями проведення, звісно, є міські планетарії. В Україні вони є в багатьох містах – Харкові, Дніпропетровську, Донецьку, Одесі, Черкасах. Але найбільший розташований у Києві. У березні 2012-го було створено Асоціацію «Планетарії України» для захисту прав, поліпшення й розвитку їхньої діяльності та зміцнення матеріально-технічної бази.